

ТРИЗНІВНИК REVUE HEBDOMADAIRE
UKRAINIENNE **TRIDEN'D**

Число 45 (358) рік вид. VIII. 20 листопада 1932 р. Ціна +р. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 20 листопада 1932 р.

Після так званого походу голодних на Лондон — в Англії, берлінського страйку робітників підприємств комунікації — в Німеччині, ми є свідками повстання, вірніше бунту, в Женеві — в Швейцарії.

Непорядки, як по команді, почалися відразу в двох місцях — в Женеві та Лозанні, і набрали таких розмірів, що швейцарський уряд мусів мобілізувати армію і проголосити в Женеві стан облоги.

Женева, місто миру, і — стан облоги. Це, ніби, парадокс.

Але вулицями Женеві проходили озброєні військові відділи, проїздили панцерні автомобілі, а палац Ліги Націй, в якому відбувається саме конференція по розброєнню, охороняється військом зі скорострілами і навіть гарматами.

Повстання в Женеві організовано було з нагоди 15-тиліття існування совітської влади. Пройшло воно під гаслами «Хай живе совітська Росія» та «Смерть ворогам народу», а мало привести, ніби, до комуністичної революції в Швейцарії, а відтак і у всій Європі.

Звичайно, цього не сталося. Але непорядки, замішання й криваві результати повстання — до 15 забитих і до 100 ранених — показують, оскільки все-ж є небезпечними розкладові сили в Європі, які працюють у тісному зв'язку з комуністичною Москвою.

В своїх цілях організатори повстання зробили його саме в Женеві і якраз підчас обряд конференції по розброєнню.

Але це разом з тим і мусило б наочно показати представникам тих численних держав, які заступлені на конференції, з якого власне боку загрожує світовому мирові небезпека.

Ці представники різних народів мусіли б зрозуміти, що є сила, яка, — в той час, як розважається над засобами, які б мали унеможливити війну, — за мету собі ставить якраз організацію по всьому світі непокоїв, кривавих заворушень і революцій, щоб потім перетворити їх в найстрашнішу з усіх війн — війну горожанську.

Ми систематично, протягом років, указуємо на всю небезпеку цієї сили для всього світу, для справи миру.

І коли в Женеві йдуть наради про розброєння й унеможливлення війн, то там при цьому все мусять пам'ятати про цю силу, що завше знаходиться в стані мобілізації, що завше в наступі — і то проти всіх держав світу — на численних незрімих фронтах, де війна ведеться без зброї, але де все підготовляється до того, щоб вона у збройну боротьбу обернулася.

Минулі криваві події в Женеві — це одна з ілюстрацій до цього. А засідання конференції по справах миру під охороною багнетів, скорострілів і гармат, — саме тому, що свою страшну криваву лапу показала та сила, — хіба не показує наочно, що власно є загрозою мирові.

Цю силу, яка, як бачимо, скрізь на світі має не лише свої очі й вуха, але й свої криваві руки, ми називаємо ясно одним словом — Москва.

І поки в Москві існуватиме совітська влада, осередок, з якого дається почин для багатьох кривавих заворушень скрізь по світі, даремні будуть всі заходи про усталення миру.

Тільки після знищення червоної московської потвори, — що ми разом з тим зв'язуємо з відновленням української державности, — можлива буде успішна праця над усталенням тривалого миру.

Шматочки минулого

VI.

— П. Г. Житецький, Е. К. Трегубів, В. О. Мякотин.

П. Г. Житецький це була зовсім инша постать — людина вже старших років, з виголоною бородою, з довгими сивими вусами, але з молодим поглядом очей. Він читав свої лекції, не дивлячися на учнів, а коли вислухував когось з нас, теж дивився в землю. Він не був сердитий.

Його боялися і наіменували його «юс великий», — бо він добре і довго поясняв, як і коли ту літеру вживали, й як слід її вимовляти.

Він навчав нас «російської словесности», але так, що виходило це — української. Наприклад, давав нам таку тему:

«На якому березі Дніпра жили старосвітські поміщики Гоголя?» Щоб вирішити це питання учень мусів добре перечитати самий твір і добре обміркувати, які саме дерева в садку там описано, які овочі, про які міста згадує автор та ще багато чого.

Найулюбленіша його тема була це: «Слово о полку Ігоревім, як пам'ятник архаїчної поезії».

Він починав оповідати нам, що таке Галичина сучасна, які люде жили там за часів Володимира Галицького. Потім поясняв нам коріні слів «озоуля», «кожухи», «оксамати» то що.

Майже не згадуючи слова «Україна», він непомітно доводив, що вся поема є пам'ятник старовини української.

— Лазаревський, ви і ваша родина з якого саме міста?

— З Конотопу.

— А Путивль від вашого міста далеко?

— Ні, друга станція по залізниці...

— Так сідайте... Це я так...

Житецький добре знав, що мій батько з Конотопу, але цим питанням наче підказував, що багато чого описаного в поемі діялося на Україні і що на Україні плакала й Ярославна...

Старий Григорій Галаган знав яких саме вчителів брати для своєї школи.

Яко письменник, яко філолог, П. Г. Житецький залишив по собі твори, твори видатного українця.

Сам він був попівського роду і по закінченні семінарії скінчив духовну академію і після університет.

Його наука була справді наукою. Линивих учнів він не мучив, поставив «тройку» та до самих іспитів і не займає.

Ну, але тим, що хтіли чогось навчитися, загадував записувати кожне своє слово — по книжці ми у нього ніколи не вчилися.

Я у нього був за ледачого, проте твори мої шкільні він схвалював...

— Тільки за багато орфографичних помилок...

По Науменкові, на його лекціях іноді, ніби, і нудно було, але коли торкалося Гоголя...

Тут Житецький виходив з програми, особливо, як доводилося згадувати за «Тараса Бульбу» та за «Страшну Помсту»...

Докладно оповідав нам він про колишню Київську Бурсу, про Академію, про Петра Могилу, про Феофана Прокоповича...

Тяжко доводилося Павлові Гнатовичу по-між вчителями-урядовцями. Колись наглядач колегії Пороховський надіслав йому дичини з свого полювання. Житецький подякував, а потім вимовив: «Timeo danaos et dona ferentes».

Шкільна округа, тоб-то представники російської державности, ненавиділа його, але терпіла. Він, наприклад, ніколи не одягав фрака

з золотими гудзиками, а з'являвся в звичайному «піджаці», і не тільки до Колегії, але й до Кадетського корпусу, де теж викладав.

Михайло Іванович Драгомирів, тодішній головний командуючий Київської військової округи приходив іноді до Житецького пішки.

— До «піднадзорного»... оповідав потім сміючися Житецький. Раніш стійковий «городовик» і дивитися на мене не хотів, а як побачив, що приходять до мене Драгомирів, так і «честь» почав мені віддавати, як військовому...

Ну, а проте сміявся Житецький рідко, так, як і мій батько. І поважали вони, і любили один одного дуже, дуже.

Пам'ятаю його і не як учителя, коли приїздив Павло Гнатович в гості до батька в нашу садибу у Підлипному, в кінці червня. Я тоді вже був студентом.

Дні стояли гарячі, а вечера такі теплі, що татусь ходили без піджака у білій вишиваній сорочці, але у брилі та з ціпком. У Житецького ніколи лисини не було, і через те подобалося йому проходжуватися без шапки. Уперед батько водив його по саду, розказував, коли яке дерево псаджено, як розвів він по-за ставом невеличкий хвойний лісок, бо й майже вся підлипенська садиба була утворена під його власним доглядом.

Увечері і хазяїн, і гість довго сиділи на ганку. Житецький був задоволений, спокійний і багато чого розповідав про Кам'янець, де почав свою службу, про те, як запросили його учителювати до Києва, до Кадетського корпусу.

Батько слухав, трохи примруживши очі, правою рукою гладив вуса, що було у нього ознакою задоволення. Вже давно і корів пригнали, і видоїли, вже вечеряли в кухні дворові люде. Душило скрізь трошки печеним хлібом, трохи присмаленим капустаєм листом та парним молоком. І стояв на зеленому небі молодий тоненький місяць. Мекало десь у хліві одлучене теля.

Житецький розповідав, що ще не так давно люде взагалі були добріші, ніж сучасні. Я те-ж вийшов на ганок і, стоючи біля дверей, слухав.

— Знаєте, Олександрє Матвієвичу, жандарми, і ті іноді яксь по Божому віднєсилися до своїх поганих обов'язків. Колись, як ми із Варварою Семеновною вже жили на Малій Володимирській вулиці, зимою, так годин у 8 вечера, щсь до нас подзвонило. Наймичка відчинила і впустила якогось молодого, наче незнайомого пана у цивільній одежі. Я вийшов до нього. Той чоловік, не називаючи себе, тільки вимовив:

— Ваш бувший учень.

Ну, як учень, то значить не чужий чоловік, — подумав я. Та й запросив його до кабінету, а тако-ж і сісти. Але мій гість не сів і прізвища свого не сказав, а повідав щсь инше:

• — Я жандармський офіцер, дарма, що в цивільному... Так от що, єсскоповажний Павло Гнатєвичу, мабуть на цих днях, а може і вєсчі, у вас буде трус, так ви, як що маєте які листи або книжки, то краще або віддайте їх кому, або заховайте певніше. Але зробіть це не пізніше

як взавтра, тільки не паліть, бо мабуть і по грубах дивитимуться. Я знаю, що ви вчений чоловік, і дуже вас поважаю, і певен, що у вас нічого такого нема, ну, а все-ж таки... Прощайте, вибачте, що потурбував.

Шаркнув ногою, вклонився тай утік. Я сам за ним і двері зачинив. Жінці я нічого не сказав, щоб не полахати, ну, а раду того чоловіка вивонав.

Коли справді, на другу ніч прийшли «блакитні» гості. Шукали чогось довго, але не знайшли, те-ж попрохали вибачення та й пішли під три чорти. Так от, Олександрє Матвієвичу, тоді і жандарми були інші... Обличча того мого спасителя було знайоме, ну а прізвища його так і досі не пригадаю... Батько знов погладив вуса однією правою рукою і здається тільки й вимовив:

— Зараз не ті часи...

Далі вийшла на ганок мачуха моя Ганна Миколаєвна та й запросила усіх до вечері.

Павло Гнатович зробив для української науки далеко, далеко більше, ніж інші професори університету...

Непомітно виховував він українських діячів, чимало вийшло їх з мурів «Колегії», і праця їхня — це праця Житецького...

Пам'ятаю, як року 1906 бачив я Павла Гнатовича востаннє.

Повернувшись з японської війни, я надрукував у збірнику «Терновий вінок» оповідання українською мовою — «Уляна».

Видавець та я принесли йому почесний примірник.

Вже з величезною сивою бородою сидів він, на-пів паралізований, у фотелю, схвилювався, подякував, розпитував...

І наче дуже зрадів, побачивши моє оповідання... На жаль, нема у мене тепер цієї книги. Здається, починалася та «Уляна» так: «Вже забито було Кондратенка й його начальника штабу Науменка... Вже не було й Мищенка... Дожидали з Конотопу Драгомира...»

Житецький прочитав перші рядки:

— Так, так... Але й там наші не посоромили козацької слави...

Оттакі дуже малі мої спогади про співробітників «Кієвской Старини». Молодий я був тоді, а по закінченні університету далеко заїхав від Київa. Але й ці дрібниці, на мою думку, придадуться комусь, щоб не забували українці про тих людей, що гладили колись їм дорогу до своєї незалежної держави...

Крім головніших співробітників «Кієвской Старини» нагадаю я й інших, гарячих прихильників цього місячника, що за велику честь вважали хоч невеличку статтю надрукувати в ньому.

Наприклад, учитель історії у Колегії Галагана та теж у Київському Кадетському Корпусі Єлисей Куприянович Трегубів — його діди колись просто Трегубами іменувалися, так як Шульгини та Шульженки — просто Шульгами...

Наче лінивий, спокійний Єлисей Куприянович був дуже гарячий до всяких українських справ, українських питань.

На Житецького та на мого батька він, як то кажуть, аж Богу молвився, і до мене ставився прихильно, дарма, що я не дуже добре вчився історії.

На останніх іспитах у Колегії випав мені «билет» про Алквіада. Я мовчав, як пень.

— Ну, та що воно за людина була той Алквіад? — спитав Трегубів.

Знов мовчу.

— Так хоч тепер дізнайтеся, що вдачею він був подібний до вас, або до Бориса Череківського.

Я посміхнувся, але одразу пригадав, як побив той Алквіад статую Гермесові, і розпочав вже щось докладніше оповідати.

Мабуть це Трегубів надумав, та і Житецькому нагадав, зробити для нашої — останньої — класи гулянку-«пікнік» до Кирилівської церкви, біля лікарні божевільних, щоб показати нам старе українське малярство та фрески...

Поїхали з нами і вчительські родини, Варвара Семенівна Житецька та Трегубиха з дочкою Катрею, що про неї казав її батько:

— Така-ж довгоноса, як і неня.

Катря й справді була довгоносенька, але така красуня, що половина нашої класи була в неї закохана. Мовчазна, тиха та покірна.

І дивно мені було, що наші «паничі»-розбишаки теж біля неї ставали тихі та покірні.

Врубелєвського малярства ще тоді не було в Кирилівській церкві, і мабуть ми ніколи б і не знали, що таке староукраїнські фрески, хто саме і коли їх робив, як би не оповідав нам про це докладно Єлисей Куприянович. Додав де-що і Житецький.

Про цей маленький епізод я згадую, щоб показати, як виховували нас у Колегії Павла Галагана — у звичайній гімназії така екскурсія була б цілком неможлива.

Снідали ми у Кирилівському гаї, і всього було доволі, але ні Трегубів, ні Житецький не дали нам по чарці горілки, хоча й добре знали, що ми вже дорослі хлопці і не відмовилися б.

Катря дивилася з-під лоба і наче посміхалася своїми чудовими карими очима.

Був я вже студентом, коли почув, що Єлисей Киприяновича переведено аж у Керч на інспектора дівочого інституту.

І надійшло мені до голови написати цій милій людині листа, що починався з такого епіграфу:

«Тогда многие изъ нихъ, не желая подчиниться приказу Екатерины, удалились на югъ и поселились по берегамъ Чернаго и Азовскаго морей»...

Останній раз бачив я Трегубова та його родину випадково в Одесі. Вони відїжджали на пароплаві до Керчі. Я був вільний і поїхав з ними аж до Євпаторії...

Незабаром після цього Катря одружилася з доброю людиною, слідчим окружного суду Косенком.

Великим прихильником та й активним співробітником «Кіевской Старини» був Микола Васильович Шугурів — справжній, аж до смерти вірний приятель мого батька. Про нього коротенько розповісти —

це не легко, а проте писатиму про Шугурова на цих сторінках, але пізніше.

Далі треба згадати теж за активних співробітників журналу, добре мені відомих Миколу Прокоповича Василенка та Венедикта Олександровича Мякотина. Щей зараз ці постаті свіжі в українській історії і добре відомі. Скажу тільки, що росіянин В. О. Мякотин круто повернув до суто-російських справ, з жахом утік від усякої думки про незалежну Україну, історію якої він добре знає. Не аби який вчений, він був людиною холодного розуму. Соціаліст по напрямку, Мякотин пробував працювати і в СРСР, але й більшовики його викинули за кордон. Для історичної української науки він зробив чимало, але не давав своїм творам ні сили, ні краси. Мені зовсім нема охоти образити пана Мякотина, бо, здається, не винуватий він у тому, що, дуже добре знаючи історію України, мало знає психологію окремого українця. У пана Мякотина більше розуму, ніж серця, більше в його мріях політики, ніж національного самолюбства. Це ще раз підтверджує, що українець та росіянин — це не одно.

Коли був Мякотин молодим, покладали на нього великі надії, гадали, що вийде з нього щось подібне до Миколи Костомарова, але такої монографії, як, наприклад, «Мазепа та Мазепинці» Мякотину бракує сили написати.

Між иншим, у Підлипенському саду, років із 20 стояла деревляна альтанка, де у середині, на стіні написано було олівцем: «Року 1879 у липні тут відпочивав в гамаці Микола Іванович Костомаров».

Я уявляю собі його вже сивим дідом, з бородою, в окулярах у золотій оправі. Він попросив, щоб я йому приніс до альтанки шклянку води. Я це зробив з охотою.

Батько мій, тоді ще молодий, усміхнувся і сказав:

— Пам'ятай, Борисе, що ти колись приносиш води Миколі Костомарову.

Я тільки здвигнув плечима і побіг до ставу ловити метелики.

Тепер, коли я сам уже давно дід, помітив я, що кров та нація на старість виявляють себе гостріше, яскравіше.

Микола Костомарів цілий вік повинен був обставинами читати свої лекції та писати російською мовою.

Але як покалічено було його в Петербурзі (наїхала якась карета), то не міг він вже ходити, а примушений був їздити по хаті у фотелі на колещатках. На полиці в його кабінеті стояв бюст Шевченка, і кожного разу, минаючи його, Костомарів спинявся і в голос вимовляв українською мовою:

— Чи бачиш, Тарасе, як Микола їздить?...

Вже став сивим дідом і Венедикт Олександрович Мякотин, той самий, що так цікавився раніше Україною та українцями, а тепер, як підвела Україна голову, як залунало українське наукове і літературне слово і на Великій Україні, хоч і під окупацією, і в Парижі, і в Берліні, і в Празі, і в Варшаві, і в Америці,—то Мякотина ніби щось одвернуло від України.

Добре знає цей вчений нашу історію, та не розуміє нашого серця, нашої психології.

Борис Лазаревський.

(Далі буде).

3 міжнароднього життя.

— Новий германський рейхстаг і зв'язані з ним політичні перспективи.

Шостого поточного листопаду в Германії відбулися загальні вибори до її імперського парламенту, до рейхстагу. Перебіг виборної кампанії, як то вже було сконстатовано свого часу на цьому місці, був назверх галасливий, але внутрішнє млявий, бо жадного політичного добра ніхто від тих виборів не сподівався і ніяких надій на них не покладав, — крім хіба що сучасної германської влади баронів та її законного вождя і фактичного диктатора, — президента маршала Гінденбурга.

Виборні наслідки як найкраще ствердили вказане констатовання, бо-ж назовень вони мали такий вигляд. Перш за все до виборних урн з'явилося менше людей, ніж то було на попередніх липневих виборах, а саме тоді голосувало — круглими цифрами — 37 мільйонів, тепер — трохи більше 35 мільйонів. Цей факт потяг за собою автоматично і зменшення загальної кількості парламентських мандатів з 608 до 582, бо германська конституція не означає точно числа депутатів у рейхстазі, а ставить його в залежність од числа поданих виборцями голосів.

Таким чином, коли б у новому парламенті кількісна сила усіх фракцій зменшилася пропорційно однаково, то це б означало, що їх сила в країні залишилася без зміни. Цього однак не сталося і вибори дали вказівку на те, що в Німеччині все таки є, чи може зачинається, певний перерозподіл сил політичних партій. Ознакою того,насамперед,являється те, що з виборів виийшли зменшеними усі політичні угруповання, які ставили собі метою парламентську боротьбу з президіяльною владою фон-Папена, і навпаки—зросли всі ті партії,що стояли по боці сучасного уряду.Виявлені в цифрах оті зменшення, що-правда, не такі вже великі: для гітлеровців 35 депутатів на 230, для соціал-демокртів 12 на 133, для католицького центру (разом з народньою баварською партією) 9 на 97. А в тому їх досить для того, щоби фон-Папен, за згодою Гінденбурга, міг ще виразніше нехтувати новим рейхстагом, ніж то він робив з його попередником.

Бо-ж у липневому рейхстазі, будь-що-будь, могла скластися, принаймні цифрово, певна урядова коаліція з більшістю членів парламенту. Для того треба було лише зговоритися католицькому центрові з гакен-крейцерами. Погодження між цими партіями було дуже тяжке, але не неможливе; воно вже було й зачиналося, і як раз цей факт став основою, хоч і замовчаною, причиною роспуску рейстагу. Тепер така річ неможлива вже впрост цифрово, бо, зменшені на виборах,ці партії втратили своє становище більшости, маючи разом на 582 депутати — всього 283, тоб-то на 9 людей менше за половину. Більшість у новому рейхстазі могла б скластися лише при умові,коли б до центра та гітлеровців пристали ще націоналісти та ще де-які дрібніші урядові групи, що трохи збільшилися на виборах.Але тоді віс'ю коаліції були б депутати президіяльного урядового напрямку, і центр та гітлеровці стали б лише додатковою прикрасою до них справа і зліва. Влада зосталася б та сама коли не персонально, то по суті, і робила б те саме,що робить і зараз, з тою різницею,що одповідальність за її чинність падала б уже не на неї, а на ті групи,що захотіли б її підтримувати.

**Пам'ятник українським воюкам, відкритий в Пардубицях
в Чехословаччині 1 листопада с.р.**

На таку невеселу для них комбінацію центр і гагенкрейцери мабуть таки не погодяться, а інших для того відповідних груп у рейхстазі немає. Новий рейстаг, як і попередній, має досить сили, щоб завалити кожну владу, коли тільки його припустять до голосування; але він, в остаточну відміну від усіх попередніх, немає жадної можливості, навіть теоретичної, на місце заваленої поставити яку будь нову владу. З цього випливає, що вина за існування в країні по-за парламентського уряду формально і фактично з плечей фон-Папена і Гінденбурга переноситься неначе б то на плечі самого парламенту. Система президіяльної влади набуває таким чином нову точку опори в opinіо німецького народу. Бо-ж, мовляв, якась влада в країні мусить бути, і коли її не може утворити покликаний до того парламент, то замість нього повинен це зробити голова держави, президент, що має стояти на сторожі державного порядку. Нові вибори являються тому дуже успішним кроком для маршала Гінденбурга та його спутників по задуманому ними шляху ревізії веймарської германської конституції та цілого республікансько-демократичного режиму. Якими горами й долами

пiде той шлях далi, буде видко трохи пiзнiше, десь у груднi, коли буде скликано новий рейхстаг на першу його зимову сесiю.

Дали парламентські вибори i де-які загрози вказiвки що-до внутрiшнього становища германської поки-що республiки. Це, по-перше, продовжене посилення комуністичного руху, а по-друге, наростання сепаратистичних настроїв у Баварії та в інших пiвденно-схiднiх державах сфедерованої Нiмеччини.

Комуністи не перший раз виходять переможцями в Германії з парламентських виборів. У рейхстазі в 1930 р. їх було 78, в минулому вони дістали 89 мандатів, в теперішньому їх рівно 100. Ростуть вони на ґрунті політичної анархії, такої характерної на сьогодні для широких народніх мас Германії, i посилюються за рахунок соціал-демократів, що втратили за останні роки своє революційне лице. За допомогою Москви стали вони великою революційною партією, бо крім політичного апарату мають ще за собою i могутню збройну організацію, розраховану на громадську війну i чинно підготовану до неї.

Політично комуністи являються неначе то повною антитезою так само, як i вони, революційних гаєнкрейцерів, в наслідок чого не проходить тижня, щоби хтось когось із них не вбив в тому чи іншому місті Германії. Але соціально ці дві групи дуже близькі i по методах споріднені, а тому при нагоді стають собі одна одній союзниками, як то було, наприклад, у недавній забастовці в Берліні. Тоді вони виростають у загрозову силу, бо, як не як, мають за собою в країні рівно половину її населення (17,5 мільйонів із 35-ти на виборах). Влада фон-Папена, як здається, здає собі точну справу з цієї небезпеки, дбаючи про те, щоби не допустити союзного злиття вказаних груп, принаймні в площині політичного чину. З гітлеровцями вона веде дискусії, пересправи, проскуте коаліцію, розподіл міністерських посад i т. и. До комуністів — пристосовує методи так званої прямої акції, тоб-то обшуки, арешти, судові слідства, заборону газет тощо, а тако-ж i дипломатичні заходи перед московськими панамі германських комуністів. Досі це начеб-то помагало; що буде далі, залежатиме від ходу подій, не тільки внутрішніх, але й міжнародніх.

Що-до сепаратистичних настроїв пiвденно-схiднiх держав Германії, то це справа дуже складна, яку слід було б мабуть розважити окремо i спеціально.

Такі внутрішні перспективи, зв'язані з наслідками відбутих виборів до германського рейхстагу, — президіяльна влада баронів, якою була по суті, такою зостається незмінно i надалі. Що-ж до перспектив зовнішніх — міжнароднього порядку, то тут так само нічого назовень не змінилося. Усе залишається так, як i було. Європейським державам західнього типу, що правда, дивно мати діло, вести пересправи, приймати обіцянки й підписи уряду, який у власному парламенті не має за собою i п'ятої частини його депутатів. Але що робити, це справа внутрішня. Назовень уряд фон-Папена представляє цілу націю, i треба додати, представляє не тільки формально, але й фактично, бо за його закордонною політикою стоїть не якась частина германського парламенту, а цілий рейхстаг, не виключаючи з того навіть i комуністів. Тому так звана активна політика фон-Папена закордоном зостається в повній силі i надалі, i то без яких будь застережень, бо це — єдине, з чим він може, як триумфатор, з'явитися перед новообраним рейхстагом. До чого те доведе, — це инша річ, про яку, однак, зараз немає вже місця розважати.

Observator.

Хроніка.

3 життя української еміграції.

В Польщі

— 3 життя Українського Наукового Інституту у Варшаві. 3 листопада с. р. відбулося перше в новому академічному році засідання правничого семінару при УНІ під головуванням директора Інституту проф. О. Г. Лотоцького.

Заслухано було і схвалено докладний план роботи семінару на наступне. В першу чергу на зборі семінару буде розглянуто реферати Г. Лазаревського «Кримінальний кодекс», В. Завадського «Кримінально-процесуальний кодекс» і М. Мироновича та С. Івановича «Трудово-поправний кодекс».

— 3 життя Українського Правничого Товариства у Варшаві. 1 листопада с. р. відбулися чергові збори Українського Правничого Товариства, які вшанував своєю присутністю перед виїздом з Варшави п. Головний Отаман.

На засіданні в першу чергу було вшановано пам'ять незабутнього члена товариства П. М. Сулятицького, ясній пам'яті якого присвятив де-які теплі слів і п. Головний Отаман. Потім заслухано і схвалено було звіт про діяльність судово-адміністративної комісії т-ва, обрано на голову комісії Г. Лазаревського й ухвалено судово-адміністративній комісії і надалі продовжувати інтенсивно працю в правничому семінарі при УНІ у Варшаві, Українському-ж Науковому Інституті, в особі його директора проф. О. Г. Лотоцького, висловити гли-

боку подяку за сприяння і допомогу роботам комісії.

— Виклади про українську справу у Вільні. Науково-Дослідчий Інститут Східної Європи у Вільні запросив відомого польського громадського діяча, колишнього міністра п. Леона Василевського прочитати 8 двохгодинних лекцій на тему: «Українська справа, як міжнародня проблема».

— В Союзі Українок-Емігранток. Найрухливішою емігрантською організацією на Варшавському терені є організація нашого жіноцтва.

По-за що-денною важкою працею — чи то вдома по господарству, чи на службі, заробляючи на шматок хліба для себе, а часами й для цілої родини, — жінки наші знаходять в собі ще досить сили, запалу й енергії, щоби провадити повсякчасну громадську й культурну роботу.

Минулорічний звіт з діяльності Управи Союзу Українок-Емігранток у Польщі дав повну й яскраву картину тої відданої муравлиної праці, що її поклали протягом року члени Управи жіночого союзу на чолі з неструдженою, повною енергії, запалу й ініціативи панією Марією Лівицькою.

Зимовий сезон року 1932-33 тако-ж розпочав не хто инший, як той же Союз Українок, який 12 жовтня с. р. відбув ширші сходини варшавського українського жіноцтва. Як на початок сезону, то сходини були досить численні, бо гостинні покої клубу «Прометей» наповнилися вщерть говором і сміхом яких тридцяти представниць нашого милого жіноцтва. Зібралися вони, ці наші патріотки-жінки, що переносять разом з нами тут на чужині всі тягости й го-

ре, часами холод і голод та великі злидні, щоб відіратися хоч на короткий час від сірої, такої тяжкої емігрантської буденщини.

Збори відкрила голова Союзу п. Ливицька вступною промовою, в якій зазначила, що наступаючий сезон буде ще важчий від тогорічного з огляду на ще більшу економічну кризу і наслідком її — ще більше зuboжіння нашої еміграції. Тому жіноцтву прийдеється покласти дуже багато зусиль, щоб роздобувати засоби для допомоги безробітним, хворим та го-лодним.

Слідом за цим голова культурно-освітньої секції Союзу п. Катерина Чайківська виголосила реферат, присвячений пам'яті Марка Вовчка. В простій формі, а разом з тим тонко з боку психологічного, то по жіночому тепло й м'яльовничо представила оповідачка аудиторії Марка Вовчка — Марію Вовкович, дружини славного українського етно графа Опанаса Марковича — так добре знаю в українській літературі авторку «Народніх оповідань» і багатьох інших творів, якими п. Чайківська ілюструвала свій реферат.

По скінченні реферату зібрані пані нагородили п. Чайківську рясними оплесками та дякували їй сердечно за доставлену приємність.

Потім п. Ольга Садовська — господиня Союзу — частувала присутніх добрим чаєм з печивом.

Зібрані пані ще довго не розходилися, ділючися думками як з приводу заслуханого доповіді, так і взагалі на теми бiжучого життя.

Дуже мило було довідатися, що Управа Союзу ухвалила влаштувати подібні збори що-місяця, що дасть можливість частіше так мило провести вечір.

— З життя корпорації «Запорожжя» у Варшаві. 15 жовтня с. р. на суботній збірці корпорації відбувся реферат п. д-ра В. Івановича на тему «Морський Вовк», в якому докладчик торкнувся історії морської блокади Німеччини підчас світової війни.

29 жовтня с. р. відбувся в корпорації реферат п. проф.

Р. Смаль-Стоцького, в якому докладчик дав загальний огляд сучасної міжнародної політичної ситуації і перспектив української визвольної боротьби на її тлі.

— Викади Українського Наукового Інституту у Варшаві по радіо. 23 листопада с. р. о 4 год. пополудні буде передано по радіо для закордону виклад проф. О. Лотоцького на тему «Українська еміграція, як явище соціального».

У Чехословаччині.

— Відкриття пам'ятника українським воюючим. 1-го листопада с. р. відбулося відкриття пам'ятника українським воюючим у Пардубицях, в східній Чехії. Пам'ятник проєкту нашої молоді малярки й скульпторки п. Лятуринської (див. ст. 9).

На відкриття пам'ятника численно зійшлося чеське громадянство м. Пардубиць, представники міста, «Сокола» та місцевої військової залози. Крім майже всієї української колонії міста Пардубиць, були присутніми тако-ж представники Союзу Українських Емігрантських Організацій в ЧСР, Союзу Українських Старшин в Чехах, Союзу Українського Сокильства Закордоном та українських організацій в Граді Крайловому, Йозефові, Терезині й т. д. Був тако-ж представник від редакції журналу «Вільне Козацтво».

Після вступного слова голови т-ва «Самопоміч» (українським емігрантам на північно-східних Чехах) інж. В. Голика, греко-католицький священник відслужив паннахиду, а представники організації виступили з промовами, в яких віддали шану пам'яті борців за Україну. Положено було тако-ж вінки. В. П.

— Музей Визвольної Боротьби України в Празі. За місяць жовтень с. р. значно прибуло експонатів майже у всіх відділах Музею. Так, до військового відділу передано велику скриню зі зброєю та уніформами воюючих та старшин, переважно Укр. Гал. Армії. До пресового

відділу надійшло багато совітських газет, але особливо цінною являється партія українських часописів, видаваних на Україні за часів Української Держави, як, напр., кам'янець-подільський «Український Стрілець» та багато інших. Каталог збірки газет з цими новими надбаннями числить понад 1000 назв.

До мистецького відділу поступили дуже цінні літографії українських мистців Трутовського та Соколова, Шевченкового приятеля. Це є п'ять таблиць зі сценами з народного побуту, видані Тімовим видавництвом у 1858—1860 рр.

Також і у відділі друків є дуже інтересні надбання, а саме львівські стародруки: «Службник» з 1666 р., «Требник» з 1668 р. та «Священна історія» з перших років XVIII віку. З цінних новіших видань треба згадати за Драгоманівське видання «Кобзаря», дароване Музеєві д-ром Л. Чикаленком. В Музеї є також відоме «чигиринське» видання «Кобзаря» і багато інших, так що, коли б пощастило залагодити справу з помешканням для Музею і придбати більше місця, то можна було б приступити до влаштування окремої вітрини ріжних видань «Кобзаря». Цим ресстром, не вичерпнується перелік усього, що вплинуло до Музею протягом останнього місяця, але подати повний ресстр зараз неможливо, бо багато скринь стоять ще не розпакованими.

У Німеччині.

— В Українському Науковому Інституті в Берліні відбувся 11 листопада с. р. доклад українською мовою д-ра Д. Олянична на тему: До історії торговельних зносин між Україною і Балтиком.

В Югославії

— Річні загальні збори Української Громади в Білгороді. Цьогорічні загальні збори членів Української Громади в Білгороді відбулися 30 жовтня в помеш-

канні Громади, в спокійній діловій атмосфері. На голову зборів одноголосно було обрано п. інж. М. Даценка, а на секретаря п. О. Демиденка. Зі звіту Управи Громади видно, що Громада, не зважаючи на дуже скрутні часи, розвинула була в минулому році досить жваву діяльність, та що ця діяльність була б далеко більшою, коли б не таке тяжке матеріяльне становище. Боротьба за копейку для товариства віднімала завше багато часу й енергії у Управи та зв'язувала постійно при праці руки. Дуже відчувався також брак книжок та матеріялу, потрібного для рефератів і викладів.

Прийнявши з подякою звіт старої Управи, збори приступили до виборів нової, до якої увійшли слідуєчі особи: голова — п. О. Зіверт, заступник голови — п. інж. М. Даценко, секретар — п. В. Андрієвський, скарбник — п. В. Сердюк, бібліотекар — п. Б. Козиренко. До Ревізійної Комісії обрано пп. Й. Прокопюка, П. Волошина та Є. Турковця.

З листів з Персії

За останній час збільшується з Персії до совітів контрабанда цукру та мануфактури...

На совітських пароплавах з жінками-грузчицями буває багато драматичних випадків. Щоб не повертатися назад до большевицького пекла, ці жінки молять Христом-Богом знайомих персів брати їх заміж. Були такі випадки, що жінки-грузчици кидалися у воду, аби не вертатися до большевиків.

Слід би було, щоб європейські жіночі організації запротестували проти варварського вживання большевиками жінок за грузчиць на пароплавах. Поминаючи вже те, що совітські пароплави, що ходять до Персії з жінками-грузчицями, є справжні публічні дома, — вони є також справжні пловучі каторги, проти чоґо європейській опінії слід би було протестувати скоріше, ніж проти рабської праці негрів у Ліберії...

На Кавказі і в Туркестані неспокойно.

Нові книжки й журнали

— «Січові стрільці в боротьбі за державність». Ген. Марко Безручко. Каліш. 1932. В нашу недавню-минулу військову історію, яку ми мусимо студіювати для майбутнього, вписано ще одну сторінку учасником минулої визвольної боротьби — ген. М. Безручком. Книжку ген. Безручка прочитають і спеціалісти, і не спеціалісти з великим інтересом і користю, тим більше, що автор розкриває правдиву організацію української армії, і для користи справи не замовчує ніяких невдач і минулих недоладностей. От, наприклад, один з його загальних висновків, над яким мусять задуматися всі, кому дорога українська справа: «Українська армія організується й формується без усякого плану й без усяких підстав (це відноситься не лише до періоду перед- і після-гетьманського)».

Отже цілком зрозуміло, що «кількорічна боротьба України не дала їй того, до чого йшла українська армія».

Крівава наука! Треба, щоб нею перейнялися й військові, і політики.

— «Літопис Червоної Калини». Червень-липень-серпень 1932. Звертають на себе увагу статті: «Український національний рух у Криму в 1917 р.», «Випад галицьких військ на Закарпаття», «Іконографія Мазепи» й т. д.

— «Овочі, ярини та безалкогольні напитки». Д-р Софія Парфанович. Вид. Укр. Протиналог. Т-ва «Відродження». Львів. 1932. Корисна, практична й розумна книжечка, якої на українському книжковому ринкові, безумовно, бракувало й яку мусів би мати кожен український господар і господарка.

— «Социалистический Вестник», ч. 20. Знаходимо в ньому цікаву статтю про «Днепрогес», (дніпрова держ. електр. ст.), і в ній звичайний погляд російських меншевиків на те, що цей «Днепрогес» знаходиться в Росії. Цікава хроніка С. В. з Москви.

Зміст.

Париж, неділя, 20 листопада 1932 року — ст. 1. Борис Лазаревський. Шматочки минулого, VI. — ст. 2. Observer. З міжнародного життя — ст. 8. Хроніка. З життя української еміграції. У Польщі — ст. 12. У Чехословаччині — ст. 13. У Німеччині — ст. 14. В Югославії — ст. 14. З листів з Персії — ст. 14.

Ліонська філія Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції

влаштовує в неділю, 27 листопада с. р., о 15 год. 30 хв. в помешканні Harmonie de Villerbanne — 16, pl. des Maisons Neuves, трамв. ч. 2 та 11,

жалібну академію пам'яті 359

та всіх полеглих за визволення України.

Вступ вільний і безкоштовний для всіх.

Передплачуйте «Рідну Мову»

Добрий розвиток рідної мови багато залежить від відповідного наукового її вичення та від постійної популяризації цього вивчення серед широкого громадянства. Українській мові в цім відношенні зовсім не повелося, бо в той час, коли інші культурні народи давно вже мають поважні журнали для вичення своєї мови, ми їх зовсім не маємо.

Щоби направити цю болючу недостачу нашої культури, приступаємо до видання науково-популярного місячника «Рідна Мова», присвяченого всебічному вивченню української мови. Журнал виходитиме зшитками в 16—24—32 ст. друку (в залежності від числа передплатників) і в 8 й міститиме короткі статті з найрізніших відділів української мови: історія української мови, її давні пам'ятки, історія українського мовознавства, життя слів (семантика й етимологія), українська літературна мова й вимова, відміни мови наддніпрянської від наддністрянської, український наголос (акцент) подвійні форми нашої мови, українська діалектологія, мова церковно-слов'янська й українська, архаїзми нашої мови, українська палеографія й палеотипія, правопис, чужі слова в нашій мові (особливо-ж москалізми й полонізми), питання складні нашої мови, чистота й правильність української мови, помилкові й невдалі вирази в нашій пильменницькій мові, українська наукова термінологія, методика навчання рідної мови, листування з читачами в справах мови, мовні завдання, головні питання загального мовознавства, україністична бібліографія, рецензії, мова наших часописів та книжок і т. п.

Перше число «Рідної Мови» появиться в світ на початку січня 1933 року.

До спіробітництва в журналі сердечно запрошуємо цю дорогою всіх наших україністів та знавців рідної мови. При «Рідній Мові» засновується тако-ж «Бібліотека Рідної Мови», де будуть друкуватися більші відбитки або й окремі праці з україністики.

Приступаємо до цього важливого видання без усяких матеріальних засобів але в повній надії, що всі, кому дорогий добрий розвиток української мови, всіма засобами підтримають нашу культурну ініціативу й численною передплатою забезпечать існування «Рідної Мови».

Щоби дати змогу й широким кругам нашого громадянства допомогти розвитку своєї рідної мови, призначаємо на наш журнал загально-приступну передплату: 6 зл. річно, 3 зл. піврічно, 1½ зл. чвертьрічно; для заграниці 1 дол. (або його вартість в іншій валюті) річно.

Передплату просимо з а р а з - ж е слати на адресу: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10, або вносити наkonto чекове П. К. О. No 27110.

Головний редактор і видавець

Проф. д-р Іван Огієнко.

На увагу членам Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції

В департаменті Луаре (в 120 кілометрах від Парижа) здаються в оренду дві ферми, одна від другої в 2-х кіл., які належать одному і тому-ж господареві. Одна ферма має 34 гект., з яких 5—7 гект. луку, друга 17 гект. з 3-4-ма гект. луку. Земля пісковато-суглинкова і надається найліпше для культури вівса, ячменю, почасти жита, конюшини і т. п., а тако-ж городини — картоплі, фасолі і т. ин. На цих землях провадиться здебільшого скотарство, птахівництво, крільвництво і відповідна цьому культура.

Будівлі на обох фермах в доброму стані. Для худоби маються коровники, свинушники, стайні і т. п., все в доброму стані. Для життя маються будинки по дві кімнати (6 на 8 м.), цілком придатні. На кожній фермі мається криниця з помпою, мала копанка. Недалеко від ферм проходить «рут насьональ», що служить комунікацією з ближчими містами (в 4-6 кіл.) та залізничною станцією (4 кіл.).

Умови виорендування ферми в 34 гект. — перший рік безкоштовно, лише платиться податок за землю (емпо) до 300 фр. річно, слідуєчі роки по 1 кенталу (100 кіло) жита з обробленого гектару, або грішми в ціні, відповідній 1-му кенталу жита. Ці умови не остаточні і їх можна було б змінити на користь орендаря.

За ферму в 17 гектарів — 1-й рік — 15 кенталів жита, слідуєчі роки по 16 кент., або 1-й рік фр. 1.400 і слідуєчі роки по 1.500 фр. Податок за землю — коло 200 фр. річно — платить орендарь. Орендна плата вноситься 1-го травня і 1-го листопаду. Ремонт будівель, оскільки такий буде потрібний, провадиться коштом господаря ферми (не орендаря).

Ферми знаходяться коло Орлеанських лісів, в яких на зиму все можна знайти роботу. Ферми є вільні з 1-го листопаду б. р.

Членів Союзу У. Е. О. у Франції, які бажали б виорендувати ці ферми, прохасться негайно звертатися за вказівками до секретаріату Генеральної Ради.

В неділю 20 листопада с. р. в КАНАХ в помешканні Café-Brasserie de la Régence, Boulevard Carnot, 6, о 4 год. пополудню відбудеться

урочиста академія пам'яті 359

розстріляних большевиками в м. Базарі українських вояків.

Управа Громади в Канах просить всіх членів Громади і все громадянство вшанувати академію своєю присутністю.

Хочу заснувати в Парижі невеличку фабрику на пряники. Шукаю спільника українця з грошима (треба 50.000 фр.). Зарібок добрий. Писати: М. Васоуменко. 6, rue de la Tuor, Constantine. Algérie.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.